

ДЕРЖАВНА
СЛУЖБА
ЯКОСТІ ОСВІТИ
УКРАЇНИ

Виконавець:
KFW

ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

за результатами загальнодержавного
моніторингового дослідження
якості освіти у закладах
загальної середньої освіти
в умовах воєнного стану

II ЕТАП (2023/2024 навчальний рік)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МОНІТОРИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТИ У 2024 РОЦІ	4
1.1. Результати шестикласників у 2024 році	5
1.2. Результати восьмикласників у 2024 році	7
II. УЗАГАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (ПОРІВНЯННЯ ДАНИХ 2023 І 2024 РОКІВ)	9
III. МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
IV. ОПРИЛЮДНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МАКРОРЕГІОНАЛЬНИХ ФОРУМІВ	12
V. РЕЗУЛЬТАТИ МАКРОРЕГІОНАЛЬНИХ ФОРУМІВ: ВИКЛИКИ ТА ЗАПРОПОНОВАНІ РІШЕННЯ	15
VI. УСПІШНІ МІСЦЕВІ ІНІЦІАТИВИ ТА ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	17
VII. ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА В ОСВІТІ: АКЦЕНТ НА ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	24
VIII. КОНСОЛІДОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	26
Пропозиції для органів державної влади	27
Пропозиції для засновників закладів освіти	30
Пропозиції для закладів загальної середньої освіти	34

ВСТУП

Повномасштабна війна неминуче призвела до дестабілізації у багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Мільйони учнів та тисячі вчителів були змушені залишити свої домівки або змінити місце проживання в межах країни, що спричинило значний тиск на освітню інфраструктуру. Чимало закладів освіти зруйновані, а через постійну загрозу безпеці значна кількість учнів / учениць змушені навчатися у дистанційному форматі. Такі радикальні зміни не могли не вплинути на якість освітнього процесу та результати навчання.

Аби розуміти динаміку змін та мати можливість оперативно реагувати на них, у 2023 році Державною службою якості освіти (далі – Служба) спільно з Міністерством освіти і науки України (далі – МОН) було ініційоване загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) в умовах воєнного стану серед учнів 6-х та 8-х класів з математики та української мови (далі – моніторингове дослідження, моніторинг). Ці роки навчання для моніторингу було обрано з тих міркувань, що в Україні не проводяться дослідження результатів навчання учнівства на рівні базової середньої освіти. Також у 6-му класі завершується адаптаційний (перший) цикл базової школи, коли варто проводити оцінювання циклу навчання. Оцінювання у 8-му класі має превентивну роль – дає розуміння того, що можна надолужити у 9-му класі перед переходом до старшої профільної школи.

Результати моніторингу, отримані у 2023 році – це відправна точка. У 2024 році відбувся другий етап моніторингу (відстеження ймовірних змін у результатах навчання), у 2025 році заплановано третій. Успішне проведення цього річного етапу моніторингу стало можливим завдяки підтримці Дитячого фонду ООН (далі – ЮНІСЕФ), який надав ресурсну й організаційну допомогу.

Таким чином, завдяки реалізації II етапу моніторингового дослідження у 2024 році ми маємо змогу оцінити не лише поточний рівень освітніх втрат в умовах воєнного стану, але й визначити ключові напрями підтримки й відновлення освітнього процесу.

Проблема освітніх втрат є глобальною. І кейс України не є унікальним, хоча наша ситуація має значно складніший контекст, ніж в інших країнах. Однак важливо, що і в роки пандемії, і в надскладний воєнний період наша освітня система змогла встояти. Довгострокова стратегія відновлення має базуватись не лише на ідеї заповнення прогалін, а й на тому, щоб мати чітке уявлення про майбутнє: які знання і навички потрібні українським дітям. Саме тому Служба у 2024 році ініціювала включення показників за результатами тестування учнів / учениць 6-х, 8-х класів як індикатора Цілей сталого розвитку (ціль 4 «Якісна освіта») до 2030 року.

I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МОНІТОРИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТИ У 2024 РОЦІ

Репрезентативну вибірку закладів загальної середньої освіти для участі у моніторинговому дослідженні в 2024 році підготували фахівці Інституту освітньої аналітики.

До переліку увійшло **225 ЗЗСО**: 164 у міській та 61 у сільській місцевості з 5 регіонів країни: Схід, Захід, Північ, Південь, Центр та місто Київ.

Загальнодержавне моніторингове дослідження проводилося онлайн на платформі Всеукраїнської школи онлайн (ВШО). З огляду на режим роботи закладів освіти, тестування відбувалося у різних форматах: очно у приміщеннях закладів освіти, дистанційно за місцем перебування учня / учениці та у змішаному форматі – частина учнів виконували завдання очно у приміщенні закладу освіти, інша – дистанційно за місцем перебування.

За проведенням тестування спостерігали працівники територіальних органів Служби та педагогічні працівники. Спостереження проводилося очно або онлайн, з урахуванням режиму роботи кожного закладу освіти.

Усього проведено 924 спостереження за дотриманням процедур тестування з математики та української мови. На відміну від 2023 року більшість спостережень у 2024 році було здійснено очно у приміщенні закладів освіти.

Під час 1,52 % спостережень (14 із 924) були зафіксовані випадки порушення доброчесності з боку учасників тестування. Більшість з них мали місце під час дистанційного тестування, коли учнівство виконувало роботу над тестом за місцем свого перебування, а не безпосередньо у закладі освіти.

Попри те, що спостерігачі високо оцінили дотримання процедур, більшість довіряють результатам тестування, за яким спостерігали безпосередньо у закладі освіти, аніж онлайн.

Для аналізу результатів тестування були враховані дані лише тих учасників, які виконали усі частини тесту.

Для проведення моніторингу 2024 року розроблено **нові тестові завдання з української мови та математики**. Однак тести 2023 та 2024 років ідентичні за структурою, тривалістю проходження, розподілом завдань за змістовими лініями, за когнітивними рівнями, за формою та системою нарахування балів, за експертною оцінкою складності завдань. Авторський склад розробників тестових завдань у 2024 році не змінювався.

Як і у 2023 році, тестові завдання для учнів 8-го класу відповідають положенням чинної навчальної програми з математики для 7-х та 8-х класів,

розробленої на основі Державного стандарту базової середньої освіти (2011 року).

Оскільки у 2023/2024 н. р. учні 6-х класів вже навчалися за новими навчальними програмами, розробленими на основі Державного стандарту базової середньої освіти (2020 року), ця зміна була врахована при розробленні нового інструментарію оцінювання.

Щоб виявити фактори, які впливають на результати навчання учнів, кожний учасник тестування заповнював контекстну анкету про себе, вивчення навчального предмета, ставлення до нього.

У моніторинговому дослідженні використано чотирирівневу шкалу для визначення рівнів досягнень учасників моніторингу: початковий, середній, достатній і високий рівні.

Результати тестування в межах рівнях було розподілено за таким підходом: 15% учнів з найнижчими та найвищими балами відповідають низькому та високому рівням, решта 70% учнів розподіляються між середнім та достатнім рівнями порівну. Тобто, 35% учнів з середніми результатами - середній рівень, а ще 35% – достатній.

1.1. Результати шестикласників у 2024 році

Математика 6 клас

Середні показники: середній бал шестикласників з математики покращився з 10,77 до 11,43.

Розподіл результатів: зменшилась частка учнів / учениць із середнім рівнем знань (з 64,2 % до 57,8 %), при цьому зросла частка тих, хто показав достатній рівень (з 24 % до 29 %).

Регіональні розбіжності: учні / учениці зі східних областей та міста Києва демонстрували кращі результати порівняно з іншими регіонами.

Українська мова 6 клас

Середні показники: середній бал зріс з 32,25 до 34,59.

Розподіл результатів: зменшилась частка учнів / учениць із середнім рівнем знань (з 65,4 % до 58,4 %), одночасно зросла частка учнів із достатнім рівнем (з 31,1 % до 37,9 %).

Регіональні розбіжності: найбільше покращення в західних та центральних областях.

Загальні тренди для шестикласників:

У 2024 році шестикласники незначно покращили свої результати з математики та української мови, що відображається у збільшенні частки тих, хто отримав результати достатнього рівня та зменшенні тих, хто демонструє результати середнього рівня. Це позитивний знак, який може свідчити про підвищення ефективності навчання або покращення підготовки учнів.

У розрізі регіонів результати шестикласників у 2024 році, якщо порівняти з 2023 роком, змінилися не однаково. Попри те, що як і минулого року найкращі результати з математики зафіксовані в учнів / учениць на Сході та в місті Києві, однак цього року на Заході, Півдні, Півночі та в Центрі збільшився відсоток шестикласників, які з математики отримали результати достатнього та високого рівнів. На Сході та у Києві (не стосується високого рівня) цей відсоток у 2024 році дещо зменшився. З української мови результати покращилися в учнів / учениць у Центрі та на Заході країни, трохи менше – на Півдні, в інших регіонах фактично не змінилися.

У 2023 році учасники, які проживали за кордоном, отримали дещо кращі результати тестування ніж ті, які жили і навчалися в Україні. У 2024 році ситуація змінилася. Значимої залежності успішності виконання тесту з математики від місця перебування учня чи учениці не виявлено. З української мови учнівство, яке перебуває за кордоном, хоч і демонструє вищі результати, однак динаміка між 2023 та 2024 роками – від'ємна: середня успішність шестикласників в Україні за цей рік дещо покращилася, а за кордоном – знизилася.

Чинники успішності виконання тестів (6 клас):

населений пункт, де розташований заклад освіти: учні з міських шкіл показують вищу успішність і з математики, і з української мови, ніж їхні ровесники із сільської місцевості;

володіння ІТ-навичками: учні, які вважають себе вправними користувачами гаджетів, показали кращий результат, ніж ті, які оцінюють відповідну навичку нижче;

практики самонавчання: відведення на виконання домашніх завдань від 30 хв до 2 год пов'язано з кращою успішністю, однак витрачання більшої кількості часу або ігнорування домашніх завдань зумовлює погіршення;

методика викладання: зрозумілість пояснень, які дає вчитель у класі, а також відповідей на питання учнів покращують успішність учнівства;

учнівська самооцінка спроможності вивчати предмет: учні, які впевнені у своїх силах, вважають вивчення математики чи української мови своєю сильною стороною, показують кращий результат, ніж їхні однолітки, які мають інші переконання;

емоційний стан учнів: учні, які нервують або засмучуються через уроки української мови та математики, показують гірший результат, ніж їхні

ровесники, які впевнені у своїх силах і не відчувають стресу від відвідування уроків української мови, математики.

Натомість зафіксовані і чинники, які по-різному впливають на результати з української мови та математики у шестикласників. Так, з української мови дівчата показують дещо вищі результати, ніж хлопці, однак на результати з математики стать учнівства не впливає.

Учні / учениці, у яких удома є власний простір для навчання, і які мають удома друковані книжки та іншу навчальну літературу, показують вищі результати з української мови, ніж ті ровесники, які позбавлені відповідних передумов для навчання, однак на результати з математики цей чинник не впливає.

Учні / учениці, які мають змогу в разі виникнення проблем, пов'язаних з вивченням мови, звернутися до вчителів, батьків або друзів, добре засвоїли матеріал, показують кращі результати, ніж учні, які звертаються до репетиторів. На результати з математики ці фактори не мають впливу, проте трохи вищі результати показують ті, хто звертається за підтримкою до батьків.

1.2. Результати восьмикласників у 2024 році

Математика 8 клас

Середні показники: середній бал з математики у 2024 році склав 22,16, що є зниженням порівняно з 22,8 у 2023 році.

Розподіл результатів: частка учасників з середнім рівнем успішності зросла з 53,2 % до 56,2 %, кількість учасників з достатнім рівнем зменшилася з 38 % до 33,7 %.

Регіональні розбіжності: у Києві результати залишилися вищими, в той час як у східних областях, незважаючи на досить високі загальні результати в межах країни, спостерігалось значне зниження успішності проти 2023 року (-11,9 пунктів) у самому регіоні. Південні області продемонстрували покращення результатів.

Українська мова 8 клас

Середні показники: у 2024 році знизились середні показники – максимальний бал склав 52, середній – 24,2. У 2023 році ці показники були вищими (53 і 24,34 відповідно).

Розподіл результатів: частка учнів із середнім рівнем залишилася стабільною (61,4 % у 2023 році, 61,5 % у 2024 році);

зросла частка учнів з достатнім рівнем з 33,4 % до 34,7 %.

Регіональні розбіжності: у всіх регіонах, крім Півдня, зменшилася частка учнів з високими результатами, зокрема в Києві (-7 %).

Загальні тренди для восьмикласників:

Учні восьмих класів у 2024 році продемонстрували дещо гірші результати з математики, ніж у 2023 році. З української мови значних змін у результатах тестування учнівства не виявлено.

У 2023 році ті учасники, які навчались у закладах освіти східних областей чи міста Києва, показували кращі результати тестування, ніж учасники з інших регіонів. У 2024 році така ситуація з результатами збереглася лише для учасників з міста Києва. У 2024 році порівняно з 2023 роком фактично не змінилися або змінилися незначно результати у місті Києві, у центральному та західному регіонах, дещо покращилися результати у південному регіоні, дещо погіршилися результати у східному та північному регіонах. Загалом по країні можна спостерігати тенденцію до вирівнювання результатів між регіонами, за винятком міста Києва.

Чинники успішності виконання тестів (8 клас):

стать учасників — в обидва роки дівчата, які брали участь у тестуванні, показали дещо вищі результати з математики та української мови, ніж їхні однолітки хлопці;

населений пункт, де розташований заклад освіти — як і попереднього року, учні, які навчаються у міських школах, показують дещо кращі результати, ніж їхні ровесники зі шкіл із сільської місцевості;

місце перебування — учні, які навчаються за кордоном, показують дещо кращу успішність. Минулого року для результатів з української мови такого зв'язку виявлено не було;

наявність статусу ВПО — учні з числа внутрішньо переміщених осіб у 2024 році показали незначно вищу успішність порівняно з восьмикласниками, які не змінювали місця проживання. У 2023 році сила цього чинника не була істотною для результатів з української мови;

місце проходження тестування — учні, які проходили тестування онлайн за місцем перебування, тобто не в закладі освіти, незначно краще впоралися з тестом порівняно з тими своїми ровесниками, які проходили тестування в закладі освіти;

володіння ІТ-навичками — як і минулого року, у 2024 році ті учні, які вважають себе вправними користувачами гаджетів, досягли дещо кращих результатів за підсумками тестування;

методика викладання — вищу успішність в обидва роки показують саме ті учні, яким учителі надають зрозумілі пояснення до навчальних тем, відповіді на питання, і які водночас ставлять зрозумілі завдання;

практики самонавчання – тривалість виконання учасниками домашнього завдання впливає на успішність виконання тесту. З математики найкращі результати на тестуванні отримали ті, хто виконує домашнє завдання близько години, з української мови – до двох годин. Найнижчі результати з обох тестів отримали учасники, які зазвичай не роблять домашнього завдання.

По-різному вплинули на результати учнів восьми класів з математики та української мови такі чинники як:

формат навчання: з математики кращі результати продемонстрували ті, хто навчався дистанційно, з української мови – очно та дистанційно (у 2023 році не було виявлено істотного зв'язку між форматом навчання і успішністю як з української мови, так і з математики);

засоби для навчання: ті учасники, які мають комп'ютер, мобільний телефон, ноутбук чи планшет, друковані книги та інші матеріали, необхідні для навчання, отримали дещо кращі результати на тестуванні з математики, ніж ті, хто їх не має; на успішність з української мови впливає саме наявність навчальної й художньої літератури вдома (це характерно для обох порівнюваних років), водночас у 2024 році, на відміну від 2023 році, не виявлено зв'язку між досягненнями з української мови та кількістю техніки, яку мають учні вдома;

позаурочна підтримка: дещо кращі результати тестування з математики отримали ті учасники, які відповіли, що звернуться до свого репетитора, якщо буде щось незрозуміло на уроках, натомість для української мови визначальним чинником є звернення по допомогу до батьків та вчителя.

На результати тестування учнів восьми класів з математики та української мови **не вплинула** наявність особистого простору (кімнати чи робочого місця) для навчання вдома.

II. УЗАГАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГУ (ПОРІВНЯННЯ ДАНИХ 2023 І 2024 РОКІВ)

В обидва роки (у 2023 та 2024 роках) переважна більшість учасників тестування отримали **результати середнього рівня**.

У 2024 році **шестикласники незначно покращили** свої результати і з математики, і з української мови, що відображається у збільшенні частки тих, хто досяг достатнього рівня та зменшенні тих, хто демонструє результати середнього рівня. Це позитивний знак, який може свідчити про підвищення ефективності навчання або покращення підготовки учнів.

Серед восьмикласників спостерігається **тенденція до зниження середніх результатів у 2024 році в порівнянні з 2023 роком**, особливо з математики. Це може свідчити про вплив зовнішніх факторів, таких як умови навчання під час війни, психоемоційний стан та зниження мотивації до навчання.

Незважаючи на загальну тенденцію до вирівнювання результатів тестування, **регіональні диспропорції залишаються суттєвими**. Місто Київ демонструє стабільно високі результати, тоді як результати в східних та північних регіонах показують тенденцію до зниження. Це підкреслює необхідність стратегічних підходів до покращення якості освіти в більш вразливих регіонах.

Зміни у форматі навчання (зокрема, перехід до очного навчання) позитивно вплинули на результати. Учні / учениці, які навчалися дистанційно або в змішаному форматі, продемонстрували нижчі результати, що вказує на важливість стабільних навчальних умов для розвитку учнів / учениць.

Наявність ресурсів для навчання та підтримка з боку вчителів є критично важливими для успішності учнів / учениць. Це підкреслює необхідність інвестицій в освітню інфраструктуру та підвищення кваліфікації педагогів.

Підвищення складності завдань за змістовими лініями свідчить про необхідність адаптації навчальних програм до реальних потреб учнів / учениць та їх підготовки до сучасних викликів. Результати вказують на те, що **учні / учениці менш успішно справляються із завданнями, які вимагають більш високих когнітивних навичок**.

Спільні чинники, які впливають на успішність виконання тестів учнями / ученицями 6-х та 8-х класів:

Місце навчання (місто чи село): учні / учениці з міських шкіл показують кращі результати, ніж їхні ровесники із сільської місцевості.

Володіння ІТ-навичками: учні / учениці, які краще володіють гаджетами та інтернетом, мають вищі результати.

Методика викладання: зрозумілість пояснень учителя та вимог до учнів / учениць сприяє кращій успішності.

Час на виконання домашніх завдань: учні / учениці, які витрачають на виконання домашніх завдань достатню кількість часу, показують кращі результати.

Ставлення до предмета: учні / учениці з позитивним ставленням до навчання та вірою у власні сили показують вищі результати.

Позаурочна підтримка: учні / учениці, які мають змогу в разі виникнення проблем звернутися до вчителів, батьків або друзів, показують дещо кращі результати.

III. МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклики в освітній сфері, з якими зіткнулася Україна в умовах повномасштабної війни, мають аналогії в досвіді інших країн, що переживали кризові ситуації. Хоча наш контекст є унікальним через масштаби проблем та їхні наслідки, міжнародний досвід надає цінні уроки, які можна адаптувати для подолання освітніх втрат.

Пандемія COVID-19 продемонструвала глобальний вплив криз на освіту. За даними Світового банку та ЮНІСЕФ, пропущений навчальний рік може призводити до втрати трьох років потенційного прогресу у майбутньому. Зокрема, значні освітні втрати спостерігалися серед учнів із країн з низьким і середнім рівнем доходів, які не мали доступу до дистанційного навчання. Економічні втрати від цих прогалин оцінюються у 17 трильйонів доларів. У багатьох країнах, зокрема Польщі та Литві, реалізували комплексні заходи для пом'якшення наслідків кризи, серед яких:

- забезпечення учнів і вчителів технічними засобами для онлайн-навчання;
- підтримка цифрових платформ для доступу до матеріалів;
- програми професійного розвитку педагогів.

Досвід Балканських країн, таких як Хорватія та Боснія і Герцеговина, які стикалися з наслідками збройних конфліктів, також демонструє важливість швидкої адаптації освітніх систем до умов кризи. Основними інструментами, які допомогли зменшити розриви в навчанні, були створення тимчасових освітніх просторів, індивідуальні навчальні плани для дітей, які втратили можливість навчатися, і залучення психологів для інтеграції дітей у нові школи.

Подібно до цього, у Новій Зеландії після землетрусу (2011 рік) освіту відновлювали через мобільні школи, адаптовані розклади навчання та посилений акцент на психологічну підтримку учнів і вчителів. Ці стратегії базувалися на гнучкості та оперативному реагуванні на потреби дітей.

Україна, зі свого боку, вже реалізує подібні підходи: Всеукраїнська школа онлайн забезпечує доступ до навчання, міжнародні партнери, зокрема ЮНІСЕФ, активно підтримують учнів і вчителів, а психосоціальна підтримка інтегрується в освітній процес. Водночас український контекст вимагає більш глибокого підходу до вирішення проблем, таких як доступ до освіти у зонах активних бойових дій, відновлення освітньої інфраструктури, адаптація навчальних програм і планів до реалій воєнного часу.

Міжнародний досвід свідчить: для подолання освітніх втрат важливі не лише технічні рішення, а й створення підтримуючого середовища для учнів і педагогів. Сьогодні Україна демонструє стійкість своєї освітньої системи, використовуючи як власні ресурси, так і адаптуючи успішні практики інших країн. Подальше впровадження цих стратегій дозволить не лише подолати

поточні виклики, але й закласти основи для стійкого розвитку освіти в майбутньому.

Таким чином, основні результати нашого моніторингового дослідження повністю відображають актуальний стан освіти в Україні та співвідносяться з міжнародними дослідженнями, такими як звіти Світового банку та ЮНІСЕФ.

І варто зауважити, що для відновлення навчання недостатньо лише відкрити школи. Діти потребують психологічної підтримки, а вчителі – належної підготовки, щоб подолати освітні втрати, особливо серед найбільш вразливих груп. Ми можемо використати цей досвід і запропонувати реальні кроки, які допоможуть повернутися до звичного освітнього процесу.

Перш за все, очне навчання важливе для психологічного здоров'я учнів. Спілкування з однолітками й учителями зменшує стрес і тривогу, а також сприяє їхній соціальній інтеграції. Повернення до структурованого навчання у школах забезпечує стабільність, що так необхідна в умовах війни. Також важливо, що очне навчання дає можливість активніше залучати учнів до освітнього процесу, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу.

Окрім того, воно розвиває навички критичного мислення та співпраці. У класі учні можуть дискутувати складні теми, працювати в групах, що є необхідним для їхньої підготовки до майбутнього.

Значну роль відіграє також співпраця між закладами освіти різних рівнів. Поглиблення партнерства та підтримка молодших учнів старшими сприятимуть подоланню освітніх втрат. Важливо забезпечити ініціативу й підтримку держави в цьому процесі.

Незважаючи на складні умови, українська освітня система продемонструвала стійкість. Вона залишається гнучкою та має високий потенціал для подальшої адаптації та відновлення через трансформацію.

IV. ОПРИЛЮДНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МАКРОРЕГІОНАЛЬНИХ ФОРУМІВ

09 жовтня 2024 року у Києві відбулася [презентація результатів II етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану](#). Захід став важливим етапом у комунікації питань, пов'язаних із освітніми втратами, спричиненими складними умовами навчання. Особливу увагу було приділено прифронтовим регіонам, де дослідження засвідчило зниження рівня базових знань і ключових компетентностей учнівства, що потребує розроблення конкретних компенсаторних заходів.

Презентація дала можливість ознайомити широке коло учасників із результатами тестування учнів 6-х і 8-х класів з української мови та математики. У другій частині заходу відбулися панельні дискусії, де обговорювалися:

- стратегії, необхідні для підтримки стійкості системи освіти;
- дані, які можуть стати основою для формування освітніх політик;
- ефективність управлінських стратегій у подоланні освітніх втрат;
- успішні педагогічні практики, що вже дали позитивні результати.

До участі у події були залучені представники Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Міністерства освіти і науки України, інститутів громадянського суспільства, керівники закладів освіти та педагогічні працівники. Для забезпечення доступності захід транслювався на YouTube-каналі Служби.

Організація презентації стала можливою завдяки підтримці Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, фінансуванню Глобального партнерства в галузі освіти (GPE), а також Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) через Німецький банк розвитку (KFW).

Цей захід став стартовим майданчиком для подальшої роботи над пропозиціями та рекомендаціями, спрямованими на подолання освітніх втрат, які згодом були деталізовані та обговорені в межах країни.

Отже, зважаючи на результати дослідження, Служба ініціювала проведення **серії макрорегіональних форумів для збору пропозицій щодо подолання освітніх втрат і зміцнення стійкості освітньої системи.**

Форумами у жовтні-листопаді 2024 року було охоплено ключові області, а їхніми учасниками стали представники закладів освіти, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, освітніх експертів і міжнародних партнерів.

Перелік форумів за макрорегіонами:

22 жовтня 2024 року – Львів (Західний макрорегіон): учасники обговорювали питання відновлення якості освіти в умовах вимушеної міграції та значної кількості переселенців у регіоні;

24 жовтня 2024 року – Чернігів (Північний макрорегіон): основна увага приділялася проблемам доступу до освіти в умовах безпекових викликів, зокрема в прикордонних громадах;

31 жовтня 2024 року – Дніпро (Східний макрорегіон): дискусії були зосереджені на підтримці дітей, які проживають у зоні бойових дій або поблизу неї, а також на ролі психологічної допомоги;

05 листопада 2024 року – Вінниця (Центральний макрорегіон): обговорювалися питання підтримки учнів із сімей внутрішньо переміщених осіб і відновлення очного навчання;

07 листопада 2024 року – Одеса (Південний макрорегіон): учасники ділилися досвідом організації навчання в громадах, що постраждали від ракетних атак, і підходами до забезпечення стійкості системи освіти.

Форуми проходили в очному форматі з трансляцією для широкої аудиторії. Основні сесії включали презентацію результатів II етапу загальнодержавного моніторингового дослідження з акцентом на регіональні показники та ключові дані щодо освітніх втрат, виявлених у процесі тестування учнів 6-х і 8-х класів з української мови та математики. Особливу увагу було приділено регіональним відмінностям, викликам і динаміці змін між 2023 і 2024 роками.

Ключовими темами обговорень стали:

- освітні втрати та можливості їх подолання на рівні школи, громади та держави;

- роль психологічної допомоги в освітньому процесі;

- успішні практики з організації навчання в умовах кризи, представлені регіональними громадами;

- використання цифрових інструментів для забезпечення доступу до освіти.

Кожен форум був організований у форматі **групових обговорень та стратегічних сесій**. Це дозволило виявити специфічні виклики, з якими стикаються заклади освіти в кожному з регіонів, а також напрацювати пропозиції для їх подолання. Такий підхід забезпечив адаптацію пропозицій до регіональних особливостей і став основою для розроблення загальнонаціональних рішень. За результатами кожен регіон запропонував власний перелік пропозицій, які враховують місцеві умови. Зокрема, на заході акцент зроблено на підтримці дітей переселенців та інтеграції їх у нові громади; у північних регіонах запропоновано стратегії для збереження безпеки освітнього процесу у прикордонних громадах; у східних регіонах головну увагу приділено психологічній реабілітації учнів та педагогів. У центрі та на півдні обговорювалися питання можливостей для відновлення освітньої інфраструктури й забезпечення ресурсів для навчання.

Регіональні форуми стали важливим етапом у формуванні спільного бачення шляхів подолання освітніх втрат і зміцнення системи освіти в умовах воєнного стану. Вони забезпечили можливості для відкритого діалогу між представниками закладів освіти, місцевих громад, громадських організацій, державних органів та міжнародних партнерів.

Таким чином, проведення форумів стало не лише інструментом обміну досвідом, але й стратегічним кроком у побудові ефективної взаємодії між різними рівнями освітньої екосистеми, сприяючи узгодженню інтересів та пріоритетів усіх зацікавлених сторін.

V. РЕЗУЛЬТАТИ МАКРОРЕГІОНАЛЬНИХ ФОРУМІВ: ВИКЛИКИ ТА ЗАПРОПОНОВАНІ РІШЕННЯ

Проведення макрорегіональних форумів дозволило не лише виявити ключові проблеми освітньої системи в кожному регіоні, а й напрацювати конкретні рішення для їх подолання. Учасники заходів підкреслили важливість урахування регіональної специфіки при впровадженні компенсаторних заходів та стратегій відновлення якості освіти:

Макрорегіон Північ

Основні виклики:

Північний регіон зіткнувся з викликами, які пов'язані з прикордонним розташуванням та нерівномірністю доступу до ресурсів. Серед найбільш значущих проблем учасники форумів виділили психологічне вигорання педагогів, недостатнє усвідомлення важливості психологічної підтримки учасників освітнього процесу та обмежений доступ до сучасних цифрових ресурсів, особливо у віддалених громадах.

Ключові пропозиції:

Для вирішення цих питань запропоновано запровадити регулярний моніторинг якості освіти, який би дозволив своєчасно виявляти освітні втрати та їхні причини. Також акцент зроблено на необхідності розроблення стандартизованого інструментарію для оцінки освітніх втрат і впровадження дієвих компенсаторних заходів.

Особливу увагу приділено оновленню технічної бази, зокрема в укриттях, щоб забезпечити безпечне середовище для навчання. Учасники форуму також наголосили на важливості створення медіатек у кожному закладі освіти, які стануть ресурсними хабами для учнів і педагогів. Для зменшення вигорання педагогів і підвищення престижності професії рекомендовано впроваджувати програми мотивації та професійного розвитку.

Макрорегіон Захід

Основні виклики:

Західний регіон, який прийняв значну кількість внутрішньо переміщених осіб, зокрема дітей, зіткнувся з викликами, пов'язаними із забезпеченням кадрами, особливо практичними психологами, а також з обмеженими можливостями надання мотиваційної підтримки педагогам.

Ключові пропозиції:

Учасники форуму наголосили на необхідності закріплення поняття «освітні втрати» на законодавчому рівні, що дозволить інтегрувати це питання у стратегічне планування. Також запропоновано створити систему підтримки учнів і педагогів, яка включатиме як психологічну, так і організаційну допомогу.

Забезпечення академічної свободи для адаптації навчальних планів стало одним із центральних пунктів напрацьованих пропозицій, оскільки дозволить школам ефективніше реагувати на потреби учнівства. Крім того, учасники акцентували увагу на необхідності розвитку інфраструктури укриттів та забезпечення шкіл сучасними цифровими інструментами для організації дистанційного навчання.

Макрорегіон Схід

Основні виклики:

Схід України, де тривають активні бойові дії, стикається з комплексом проблем, серед яких недостатня безпека освітнього середовища, кадровий дефіцит та демотивація вчителів через постійний стрес і невизначеність.

Ключові пропозиції:

Для покращення ситуації було запропоновано залучати фінансування через громади та партнерські організації для зміцнення освітньої інфраструктури. Учасники форуму акцентували увагу на створенні осередків психосоціальної підтримки на базі закладів освіти, які б стали платформою для допомоги учням та педагогам.

Особливо важливими є заходи для підвищення мотивації педагогів, такі як матеріальне заохочення, професійний розвиток і організація психологічних ретритів. Окрему увагу приділено підтримці учнів через мобільні навчальні групи, що дозволить забезпечити доступ до освіти навіть у найбільш постраждалих громадах.

Макрорегіон Центр

Основні виклики:

Центральний регіон, хоча й має порівняно стабільні умови, стикається з нерівномірним розподілом ресурсів між міськими та сільськими школами, а також із відсутністю системної підтримки молодих педагогів.

Ключові пропозиції:

Серед запропонованих рішень – розроблення програм підтримки для молодих педагогів, які б передбачали фінансове стимулювання, менторство та

навчання. Крім того, учасники форуму акцентували увагу на необхідності оновлення навчального обладнання в кабінетах і вдосконалення інфраструктури шкіл, зокрема укріплень.

Також рекомендовано впровадження системних механізмів професійного зростання, таких як гранти, професійні конкурси та освітні програми для педагогів.

Макрорегіон Південь

Основні виклики:

У Південному регіоні особливо відчутними є наслідки пошкоджень шкільної інфраструктури, обмеженого матеріально-технічного забезпечення та необхідності індивідуальної підтримки учнів, які зазнали значних освітніх втрат.

Ключові пропозиції:

Учасники форуму наголосили на важливості організації системної індивідуальної підтримки учнів, яка включала б регулярні консультації та додаткові заняття. Також важливим кроком є залучення громад до реалізації проєктів із відновлення шкільної інфраструктури та оснащення укріплень.

Було рекомендовано створення освітніх хабів як центрів для навчання, психологічної підтримки та професійного зростання педагогів. Крім того, учасники акцентували увагу на необхідності залучення грантових коштів і фінансування для покращення освітньої інфраструктури.

VI. УСПІШНІ МІСЦЕВІ ІНІЦІАТИВИ ТА ПОЗИТИВНІ КЕЙСИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Комплекс заходів, організованих Державною службою якості освіти України, став ефективною платформою для обміну досвідом і напрацювання практичних рішень щодо подолання освітніх втрат у різних регіонах країни. Регіональні форуми, а також підсумковий Форум якості освіти, який відбувся 14 листопада 2024 року і детальніше про який йтиметься далі, дали змогу зібрати, узагальнити та представити позитивні приклади локальних ініціатив, які вже демонструють значний вплив на стабілізацію освітнього процесу навіть у складних умовах.

Так, в умовах повномасштабної війни місцеві громади, заклади освіти та окремі педагогічні колективи демонструють інноваційний підхід до вирішення проблем освітнього процесу. Завдяки креативності, мобілізації ресурсів і

партнерській підтримці вдалося впровадити ініціативи, які ефективно допомагають долати освітні втрати, підтримувати мотивацію учнів та педагогів, а також створювати умови для якісного навчання навіть у складних обставинах. І деякі з цих ініціатив заслуговують на особливу увагу, оскільки вони відображають унікальність підходів у кожному з регіонів:

Північний регіон

У північних областях України активно впроваджується проєкт «Освітній Суп», спрямований на подолання освітніх втрат серед учнів. Ця ініціатива надає безкоштовні онлайн-заняття з української мови та математики для дітей із соціально вразливих категорій, допомагаючи їм надолужити прогалини в знаннях.

Крім того, реалізуються програми психологічної підтримки, що включають тренінги з розвитку стресостійкості та подолання травматичних переживань. Ці заходи сприяють створенню сприятливого психоемоційного клімату в освітньому процесі та підтримують учнів / учениць та педагогів у складних умовах.

Інтеграція сучасних освітніх підходів та методів підтримки, таких як тьюторинг та менторинг, сприяє реінтеграції дітей у якісне навчання, навіть в умовах викликів, з якими стикається освітня система регіону.

Західний регіон

Організація позаурочної діяльності стала успішним прикладом у громадах, які прийняли значну кількість внутрішньо переміщених осіб. Це дало змогу учням / ученицям у невимушеній атмосфері відновлювати соціальні зв'язки та покращувати комунікаційні навички. Окрім того, такий формат дозволяє педагогам гнучко реагувати на потреби дітей, створюючи умови для їхнього емоційного відновлення та реінтеграції в освітній процес.

Східний регіон

Відкриття центрів психосоціальної підтримки стало важливим інструментом допомоги дітям і педагогам, які зазнали наслідків стресу через війну. Ці центри пропонують індивідуальні та групові консультації, заняття з розвитку емоційної стійкості, а також тренінги для вчителів щодо роботи з дітьми, які отримали травматичний досвід. Вони сприяють формуванню безпечного освітнього середовища, де кожен учасник може отримати необхідну підтримку.

Центральний регіон

Молодіжні програми для педагогів у центральних областях стали ефективним механізмом професійного зростання. Ці програми передбачають створення платформ для обміну досвідом, менторство з боку досвідчених колег, а також доступ до сучасних навчальних матеріалів. Завдяки таким ініціативам молоді педагоги не лише підвищують свою кваліфікацію, а й отримують додаткову мотивацію до професійного розвитку, що є особливо важливим для забезпечення стабільності кадрів у школах.

Південний регіон

Участь громад у покращенні освітньої інфраструктури через спільні проєкти стала прикладом успішного партнерства між освітянами та місцевими громадами. Завдяки таким ініціативам відновлено кілька шкіл, створено безпечні укриття для проведення занять, а також модернізовано матеріально-технічну базу закладів освіти. Цей підхід не лише сприяє подоланню освітніх втрат, а й зміцнює взаємодію між школами та громадою, що має довгострокові перспективи.

Ці приклади демонструють, що попри складні обставини, українська освітня система має значний потенціал для розвитку. Використання локальних ресурсів, підтримка громад і залучення партнерів дозволяють ефективно реагувати на виклики та створювати умови для забезпечення якісної освіти навіть у кризових умовах. Водночас поширення таких успішних практик на інші регіони, особливо найбільш чутливі до освітніх втрат, є стратегічно важливим кроком.

Ключовим завданням Служби в цьому контексті є забезпечення інформаційної підтримки цього процесу, сприяючи **обміну досвідом і поширенню найкращих рішень на загальнодержавному рівні**. І саме обмін досвідом між учасниками регіональних форумів і підсумкового Форуму якості освіти якнайкраще забезпечив цю інформаційну підтримку. Така взаємодія дозволила не лише поширити ефективні рішення, але й адаптувати їх до специфіки кожного регіону, сприяючи їхньому подальшому впровадженню.

Так, під час регіональних стратегічних сесій та Форуму якості освіти учасники поділилися власними прикладами подолання освітніх втрат. Ці кейси демонструють реальний досвід роботи на місцях та практичні рішення, які вже довели свою ефективність. Вони стали важливою частиною консолідованих результатів, а також можуть слугувати моделями для впровадження в інших громадах. Далі наведемо **кілька прикладів успішних ініціатив**, які стали яскравим свідченням того, як локальні дії допомагають подолати освітні виклики навіть у складних умовах:

Дніпровський ліцей № 142 імені П'єра де Кубертена у Дніпропетровській області став ключовим освітнім центром для надолуження освітніх втрат. Його діяльність розпочалася у 2023/2024 навчальному році завдяки ініціативі Освітньої Фундації «МрійДій», «СпівДія», UNICEF Ukraine та Global Partnership for Education. У 2024/2025 навчальному році ліцей долучився до проєкту «СЕЙВД-ЮНІСЕФ», зосередженого на роботі з подолання освітніх втрат у регіоні.

Основні виклики. Попри значну підтримку партнерів, проєкт зіткнувся із двома ключовими проблемами:

кількість бажаючих вчитися дітей перевищувала можливості центру, що ускладнювало забезпечення доступу до програми для всіх охочих;

згідно з вимогами проєкту кожна дитина могла відвідувати заняття лише з одного предмета, що обмежувало можливості для комплексного подолання освітніх втрат.

Інноваційні підходи. Щоб задовольнити потреби більшої кількості учнів, ліцей запровадив такі ініціативи:

групові заняття за додатковими годинами навчального плану. Усі доступні години були спрямовані на роботу з учнями, які не потрапили до основної програми проєкту. Це дозволило залучити більше дітей до процесу надолуження освітніх втрат;

гнучкість у плануванні освітнього процесу. Команда ліцею активно адаптувала розклад і методи викладання, забезпечуючи ефективне використання обмежених ресурсів.

Результати. Завдяки зусиллям педагогічного колективу та партнерській підтримці вдалося задовольнити запити всіх учасників освітнього процесу, включаючи учнів та їхніх батьків. Ліцей продемонстрував здатність оперативно реагувати на виклики та знаходити інноваційні рішення навіть у складних умовах.

Досвід Дніпровського ліцею № 142 є прикладом успішного подолання обмежень у рамках міжнародних проєктів, ефективного використання ресурсів та забезпечення доступу до освіти для максимальної кількості учнів. Ця модель може бути використана для масштабування в інших регіонах України, що стикаються з подібними викликами.

Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Луганський ОІППО) впровадив інноваційний підхід до підтримки педагогів у подоланні освітніх втрат.

За ініціативою закладу освіти вчителі області об'єдналися в творчі групи, що стали майданчиками для професійного обміну досвідом та спільного напрацювання рішень.

Основні аспекти ініціативи:

створення професійних спільнот – у межах проєкту педагоги об'єднуються за освітніми галузями, щоб спільно обговорювати проблеми освітнього процесу та шукати ефективні рішення.

підбір кращих методичних напрацювань – учасники спільнот займаються збором та аналізом успішних практик із викладання. Їхній вибір базується на результатах практичного впровадження та ефективності для подолання освітніх втрат.

створення електронних методичних матеріалів – на основі відібраних практик розробляються методичні посібники та електронні ресурси, які допомагають вчителям впроваджувати інноваційні підходи у викладання.

Проєкт нині перебуває на стадії активного впровадження. Учасники творчих груп продовжують роботу над створенням та вдосконаленням методичних матеріалів, а також організовують презентації для обміну досвідом.

Значення ініціативи. Ініціатива Луганського ОІППО є важливим інструментом для підтримки педагогів у складних умовах. Вона не лише сприяє подоланню освітніх втрат, а й підвищує рівень професійної компетентності вчителів, забезпечуючи їм доступ до найкращих напрацювань і ресурсів.

Перспективи. Подібний підхід має потенціал для поширення на інші регіони України. Створення професійних спільнот та розробка спільних методичних матеріалів можуть стати ефективним інструментом для систематичного подолання освітніх втрат і вдосконалення викладання в умовах криз.

Із 2022 року **у Хмельницькій області реалізується трирічний обласний проєкт «Актуальні виклики сьогодення: подолання освітніх втрат»**, ініційований Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка. Цей проєкт **спрямований на системне подолання освітніх втрат у трьох ключових напрямках:**

моніторингова культура в закладах загальної середньої освіти - формування навичок збору, аналізу та використання даних для забезпечення функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти (ВСЗЯО);

розвиток професійних компетентностей педагогів – особлива увага приділяється професійній підтримці вчителів з акцентом на особливостях дистанційного формату навчання;

соціально-психологічні аспекти освітнього процесу – підтримка психологічного благополуччя учасників освітнього процесу через адаптовані підходи до роботи з дітьми, які зазнали освітніх втрат.

Цільова аудиторія проєкту:

учні (опосередковано через взаємодію з учителями);
керівники закладів освіти та адміністрація;
педагогічні працівники (вчителі, психологи);
батьки (опосередковано через учителів та класних керівників).

Форми реалізації проєкту:

курси підвищення кваліфікації, спрямовані на вдосконалення педагогічної майстерності;

короткотривалі заходи – семінари та тренінги для вирішення конкретних освітніх завдань;

продовжане навчання – глибоке засвоєння знань через тривалі програми;

консультаційні пункти – робота з окремих напрямів, надання експертної допомоги учасникам проєкту.

Проєкт має довгостроковий характер і націлений на створення стійкої системи підтримки в закладах освіти, забезпечуючи професійний розвиток педагогів, покращення освітнього середовища та зміцнення взаємодії між школою та батьками.

Результати. Попри те, що проєкт перебуває на етапі реалізації, його проміжні результати вже свідчать про високий рівень залучення педагогічних колективів, керівників та учнівства до процесу подолання освітніх втрат. Використання системного підходу дозволяє одночасно вирішувати кілька стратегічних завдань, зокрема з підвищення якості освіти, розвитку компетентностей педагогів та соціально-психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

У Миргородській громаді Полтавської області за ініціативи Управління освіти, молоді та спорту Миргородської міської ради створено освітній хаб для підтримки учнів, які зазнали освітніх втрат. Ця ініціатива спрямована на надання додаткових консультацій та організацію ефективного освітнього середовища, що дозволяє зменшити прогалини у знаннях школярів.

Ключові особливості освітнього хабу:

гнучкий графік консультацій – розроблено розклад занять і режим роботи хабу, що відповідає потребам учнів;

індивідуальний підхід – консультації організовані таким чином, щоб кожен учень міг отримати необхідну допомогу з урахуванням рівня своїх знань та освітніх прогалин;

інтеграція ресурсів – у хабі створені умови для використання сучасних навчальних матеріалів та інструментів.

Результати. Діяльність освітнього хабу вже дає позитивні результати. Учні, які беруть участь у заняттях, демонструють зменшення освітніх втрат,

підвищення рівня знань і впевненості у навчанні. Це свідчить про ефективність запровадженого підходу до подолання освітніх втрат.

Цей досвід Миргорода може бути корисним для поширення в інших громадах, які прагнуть створити додаткові можливості для подолання освітніх прогалин серед учнів.

У Запорізькій гімназії № 8 впроваджено практики психологічної підтримки учасників освітнього процесу. Ініціатива спрямована на підвищення емоційної стійкості учнів, педагогів та батьків у складних умовах сьогодення.

Ключові аспекти ініціативи:

формат «шкільного родинного кола»: регулярні зустрічі в неформальній атмосфері, де учасники можуть відверто обговорювати свої переживання, виклики та шукати спільні рішення;

тренінги та практикуми: спеціалізовані заходи, які сприяють розвитку навичок стресостійкості, комунікації та пошуку внутрішніх ресурсів для подолання труднощів;

залучення спільноти: акцент на створенні довірливої атмосфери, яка заохочує до активної участі учнів, педагогів та батьків.

Результати. Учасники ініціативи зазначають, що заходи допомогли їм знайти віру у власні сили, навчитися використовувати власні ресурси для подолання труднощів, а також зміцнити взаємодію між членами освітньої спільноти. Покращились комунікації між учнями, вчителями та батьками, що створило сприятливі умови для спільного подолання викликів.

Досвід Запорізької гімназії № 8 є чудовим прикладом ефективної організації психологічної підтримки та демонструє важливість створення простору для діалогу й саморефлексії в освітньому середовищі. Цей кейс може бути прикладом для впровадження подібних практик у школах інших регіонів.

Ці успішні кейси подолання освітніх втрат демонструють, що **комплексний підхід, який враховує як освітні, так і соціальні потреби учасників процесу, є ключем до забезпечення стійкості освітньої системи.** Водночас виклики, з якими стикаються учні та педагоги, часто виходять за межі суто академічних питань і потребують особливої уваги до їхнього психоемоційного стану.

Робота з подоланням освітніх втрат має супроводжуватися створенням умов, що сприяють емоційному відновленню, відчуттю безпеки та підтримці всіх учасників освітнього процесу. Це особливо важливо в умовах, коли стресові фактори війни залишають глибокий слід на кожному з них.

VII. ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА В ОСВІТІ: АКЦЕНТ НА ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Одним із важливих аспектів, виявлених під час II етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану у 2024 році, стала потреба в посиленні психосоціальної підтримки учнів і педагогів. Результати дослідження засвідчили, що емоційний стан учнів має значний вплив на їхню академічну успішність, зокрема:

учні, які відчують стрес або тривогу через навчання, демонструють нижчі результати, ніж їхні ровесники, які впевнені у своїх силах та мають позитивне ставлення до предметів;

вчителі, які надають підтримку, зрозуміло пояснюють матеріал і заохочують до активності, позитивно впливають на емоційний стан учнів та їхню успішність.

Дані також показали, що учні, які мають доступ до ресурсів для зняття стресу, таких як підтримка від учителів, шкільних психологів або навіть друзів, краще адаптуються до викликів сучасного освітнього середовища. Водночас значна частина педагогів зазначила, що потребує спеціалізованих знань і навичок для роботи з дітьми, які переживають емоційні труднощі.

У цьому контексті варто наголосити на результатах інших моніторингових досліджень Служби, зокрема [щодо стану готовності закладів освіти до 2024/2025 навчального року](#), яке проводилося у вересні-жовтні 2024 року. Дослідження здійснювалось шляхом відвідування закладів освіти, а також опитування здобувачів освіти, їхніх батьків (осіб, які їх замінюють), керівників та педагогічних працівників закладів освіти з використанням інструментів дистанційного анкетування. Дослідженням охоплено зокрема 996 закладів загальної середньої освіти: відвідано 101 школу країни, ще 895 закладів загальної середньої освіти взяли участь в опитуванні.

Аналіз результатів цього дослідження показав, що хоча більшість шкіл декларує наявність психологічної допомоги, її рівень суттєво відрізняється залежно від регіону, типу закладу та доступності фахівців. Зокрема встановлено, що в сільських громадах часто бракує фахівців, здатних надавати якісну психологічну допомогу, а у міських закладах освіти, хоча доступ до психологів кращий, їхнє навантаження нерідко перевищує нормативи, що обмежує ефективність роботи.

Водночас дослідження засвідчило, що рівень поінформованості учасників освітнього процесу про можливість отримання психологічної допомоги залишається недостатнім. Учні, педагоги та навіть адміністрація не завжди знають про те, що у закладі працює практичний психолог, або про доступність

психологічних послуг. Це є суттєвим бар'єром, особливо для тих, хто найбільше потребує такої підтримки.

Психоемоційний стан учасників освітнього процесу також викликає занепокоєння. Більшість опитаних визнали, що часто стикаються зі стресом, перевантаженням і відчуттям емоційного вигорання. Попри це, навіть за наявності потреби у психологічній допомозі, учні та педагоги дуже рідко звертаються за підтримкою. Так, за результатами аналізу, лише кожен другий учасник освітнього процесу звертався за психологічною підтримкою:

серед керівників 35 % визнали наявність потреби у психологічній допомозі, але лише 16 % скористалися цією можливістю;

серед педагогів 40 % зазначили потребу у психологічній допомозі, проте лише 16 % зверталися за підтримкою;

серед учнів 8 % відчували потребу в психологічній підтримці, але лише 5 % скористалися цією послугою.

Це свідчить про недостатню активність у зверненні за психологічною підтримкою, попри реальну потребу. Серед можливих причин такої ситуації можна назвати недостатню поінформованість, недовіру до ефективності психологічної допомоги, або навіть стигматизацію звернень до психологів.

З огляду на це необхідно більше уваги приділяти комунікації цього питання та поширенню інформації про доступні послуги. Використання таких інструментів, як соціальні мережі, вебсайти закладів, оголошення, а також інші канали комунікації, є необхідним кроком для подолання інформаційного вакууму.

Крім того, особливу увагу слід приділити якості надання послуг. Зокрема, доцільним є ініціювання ефективних програм психологічної підтримки із залученням професійних психологів і консультаційних центрів, які надавали б допомогу здобувачам освіти, що постраждали від війни, та сприяли б їхній успішній реінтеграції в освітній процес.

Результати дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до забезпечення доступу до якісної психологічної допомоги, а також активного інформування про її важливість. Особливо актуально це для умов війни, коли освітяни та учні працюють і навчаються в умовах постійного стресу.

На основі цих висновків Службою було сформульовано пропозиції та рекомендації щодо інтеграції психосоціальної допомоги в заклади освіти:

розширення штатів та заповнення вакансій практичних психологів із фокусом на сільські та віддалені громади, щоб забезпечити рівний доступ до якісної допомоги;

розроблення програм групової та індивідуальної підтримки для учнів і педагогів, спрямованих на зниження рівня стресу, підвищення емоційної стійкості та реабілітацію після пережитих кризових ситуацій;

проведення спеціалізованих тренінгів для педагогів із розвитку навичок саморегуляції та методів роботи з учнями, які перебувають у стані емоційної нестабільності або мають травматичний досвід;

ініціювання інноваційних форм підтримки, таких як мобільні психологічні групи, які можуть працювати безпосередньо в громадах із найбільшою потребою в таких послугах.

Ці пропозиції базуються на розумінні важливості інтеграції психосоціальної допомоги в освітній процес як одного з ключових чинників зменшення освітніх втрат, забезпечення безпечного та сприятливого середовища для навчання й роботи. Їх реалізація дозволить не лише задовольнити поточні потреби учнів і педагогів, але й закласти основи для довгострокової стійкості системи освіти в умовах сучасних викликів.

VIII. КОНСОЛІДОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підсумковим етапом роботи над дослідженням стало проведення **Форуму якості освіти (далі – Форум)**, який відбувся 14 листопада 2024 року в Києві (матеріали та запис можна переглянути за посиланням: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/eqf/>). Захід був організований з метою обговорення результатів II етапу загальнодержавного моніторингового дослідження якості освіти в умовах воєнного стану.

Особливу увагу було приділено пропозиціям і рекомендаціям, напрацьованим на основі результатів регіональних форумів, щодо подолання освітніх втрат та забезпечення доступу до якісної освіти.

Форум зібрав близько 300 учасників, серед яких були представники Міністерства освіти і науки України, Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, міжнародних організацій, освітніх експертів, керівників закладів освіти, педагогів, громадських організацій та представників місцевого самоврядування.

Подія стала платформою для обміну досвідом, представлення найкращих регіональних практик і обговорення стратегічних підходів до підтримки освітньої системи в умовах кризи.

Ключовим завданням Форуму було не лише узагальнення напрацьованих рішень, але й формування консолідованих пропозицій (рекомендацій) для впровадження на рівні шкіл, громад та держави.

Завдяки підтримці міжнародних партнерів, таких як ЮНІСЕФ, Глобальне партнерство в галузі освіти (GPE) та Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку (BMZ), вдалося забезпечити високий рівень організації заходу, що дозволило ефективно презентувати результати

дослідження та сприяти конструктивному діалогу між усіма зацікавленими сторонами.

Результати дослідження, аналіз пропозицій учасників макрорегіональних форумів та підсумкового Форуму якості освіти дали змогу сформулювати чіткий план дій для подолання освітніх втрат і забезпечення доступу до якісної освіти в умовах кризи. Основний акцент зроблено на пропозиціях для органів державної влади, засновників закладів освіти та самих закладів загальної середньої освіти, що відображає потребу в комплексному, системному підході до вирішення проблем.

У цьому розділі представлені обґрунтовані пропозиції, які базуються на аналітичних даних, практичному досвіді педагогів і керівників, а також на потребах учасників освітнього процесу. Вони охоплюють ключові аспекти, які необхідно врахувати для досягнення стратегічних цілей у відновленні освітньої системи, та спрямовані на реалізацію змін як на локальному, так і на національному рівні.

Далі пропонуються конкретні кроки, які можуть бути реалізовані з метою покращення ситуації в освіті та створення умов для якісного навчання навіть у складних обставинах:

ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

✓ Визначення поняття «освітні втрати / розриви» на законодавчому рівні.

Рекомендується впровадити чітке визначення термінів «освітні втрати» та «освітні розриви» на законодавчому рівні. Уніфікація цих термінів забезпечить юридичну та наукову чіткість, що є необхідним для ефективного запровадження державної політики щодо зменшення освітніх прогалин. Важливо з'ясувати, як ці поняття впливатимуть на нормативно-правову базу та які механізми будуть розроблені для їх регулювання, включаючи вимоги до рівня освіти, фінансування та моніторингу результатів.

✓ Розроблення стандартизованого діагностичного інструментарію для оцінювання освітніх втрат.

Рекомендується створити єдиний стандартизований інструментарій для оцінки освітніх втрат, який застосовуватиметься на всіх рівнях: держава, громада, школа. Для цього слід розробити діагностичні інструменти, включаючи тести, анкети, онлайн-платформи для вимірювання прогалин у знаннях. Важливо, щоб ці інструменти були доступні через державні онлайн-

ресурси для забезпечення прозорості та зручності використання на різних рівнях освітньої системи.

✓ **Забезпечення проведення загальнодержавного моніторингу результатів навчання.**

Рекомендується впровадити систему загальнодержавного моніторингу результатів навчання учнів після кожного циклу здобуття загальної середньої освіти. Такий моніторинг дозволить своєчасно виявляти освітні проблеми, аналізувати ефективність впроваджених освітніх стратегій та трансформацію політики в реальному часі. Потрібно розглянути питання, які саме показники будуть використовуватися для моніторингу (наприклад, результати тестування, оцінки атестацій, інші форми оцінювання результатів навчання).

✓ **Продовження роботи із забезпечення здобувачів освіти сучасними цифровими засобами навчання.**

Рекомендується продовжити національну ініціативу з постачання здобувачів освіти сучасними цифровими технологіями, особливо в сільських місцевостях та для дітей з малозабезпечених сімей. Це забезпечить рівний доступ до якісної освіти та підтримку в умовах технологічної трансформації. Важливо уточнити, які саме засоби навчання мають на увазі (наприклад, комп'ютери, планшети, онлайн-ресурси) та яким чином буде забезпечено технічну підтримку цих інструментів на рівні шкіл.

✓ **Фінансування вибіркового освітніх компонентів навчальних планів.**

Для забезпечення різноманітності навчальних програм та підвищення їх якості необхідно використати державну освітню субвенцію для фінансування вибіркового компонентів навчальних планів. Це дозволить врахувати індивідуальні потреби учнів та запровадити інноваційні підходи в освітньому процесі. Рекомендується конкретизувати, які саме вибіркові компоненти навчальних планів потребують додаткового фінансування (наприклад, нові предмети, додаткові курси з профільних дисциплін, соціальні або психологічні програми підтримки учнів).

✓ **Оновлення нормативно-правової бази щодо поділу класу на групи при вивченні окремих предметів,** забезпечивши обов'язковість поділу годин української мови та предметів профільної школи за рахунок державної освітньої субвенції.

Рекомендується внести зміни до нормативно-правових актів щодо поділу класів на групи при вивченні таких предметів, як українська мова та дисципліни профільної школи. Це дозволить забезпечити більш ефективне навчання та індивідуальний підхід до учнів. Важливо уточнити, чи будуть передбачені способи фінансування цього поділу за рахунок державної освітньої субвенції.

а також, як буде контролюватись виконання цього процесу на рівні закладів освіти.

✓ **Внесення змін до штатних нормативів закладів освіти.**

Рекомендується включити до штатних розписів сільських, малокомплектних та малочисельних шкіл посаду «Практичний психолог» незалежно від кількості учнів у закладі освіти. Це дозволить підвищити рівень психологічної підтримки учнів у віддалених районах. Крім того, слід ввести посаду «Юрисконсульт» у закладах загальної середньої освіти, що забезпечить правову підтримку всіх учасників освітнього процесу. Юрисконсульт має здійснювати діяльність щодо консультування з правових питань учнів, педагогічного колективу, захисту прав дітей та вирішення правових спорів.

✓ **Виділення цільових субвенцій для забезпечення безпеки в освітніх закладах.**

Для забезпечення безпеки в освітніх закладах пропонується виділити окрему цільову субвенцію з державного бюджету. Ці кошти мають бути спрямовані на забезпечення безпечного доступу до інтернету, створення умов для навчання в укриттях під час повітряної тривоги, а також на підвищення технічної та фізичної безпеки учнів і педагогічних працівників. Важливо визначити, які саме технології (наприклад, оптоволоконні лінії, мобільні мережі, інші рішення) будуть використовуватися для забезпечення доступу до інтернету та які заходи безпеки будуть реалізовані в укриттях.

✓ **Модулі підвищення кваліфікації вчителів щодо роботи з освітніми втратами.**

Для підвищення професійної компетенції педагогів необхідно включити в програми підвищення кваліфікації вчителів модулі, які охоплюють питання роботи з освітніми втратами та прогалинами в навчанні учнів. Окрім теоретичних знань, такі модулі повинні включати практичні аспекти використання діагностичних інструментів для оцінки освітніх втрат. Важливо визначити, чи буде створено окремий курс для цього, або ж чи інтегруватиметься відповідний модуль в існуючі програми підвищення кваліфікації.

✓ **Адаптація освітніх програм для підготовки педагогічних кадрів.**

Пропонується адаптувати освітні програми підготовки педагогічних кадрів для роботи з освітніми втратами та розробити нові методичні підходи для навчання студентів педагогічних спеціальностей. Це включає впровадження практичних аспектів роботи з прогалинами в навчанні та використання діагностичних інструментів для оцінки знань учнів, а також

забезпечення випускників необхідними знаннями та навичками для ефективної роботи в умовах кризових ситуацій.

✓ **Збільшення кількості годин педагогічної практики для студентів.**

Рекомендується збільшити кількість годин педагогічної практики для студентів педагогічних закладів вищої освіти. Це дозволить майбутнім вчителям краще адаптуватися до реальних умов навчання. Варто уточнити, які саме види практики будуть включені в програму (наприклад, участь у реальному освітньому процесі, надання психологічної підтримки учням, впровадження інклюзивного навчання тощо).

✓ **Регламентування порядку відпрацювання випускниками педагогічних спеціальностей.**

Рекомендується регламентувати порядок відпрацювання випускниками педагогічних спеціальностей, які здобули вищу освіту за кошти державного бюджету, у закладах освіти за фахом строком не менше трьох років після завершення навчання. Це допоможе вирішити кадрові проблеми в освіті та забезпечить більш високий рівень підготовки педагогів. Слід також розглянути можливість створення механізмів мотивації для молодих спеціалістів (наприклад, через додаткові пільги, можливості кар'єрного росту або соціальні гарантії).

✓ **Розроблення програм підтримки для «молодих учителів».**

Для забезпечення довгострокової адаптації та утримання молодих спеціалістів у професії необхідно розробити комплексні програми підтримки. Вони мають включати наставництво, професійну підготовку, а також психологічну та соціальну підтримку. Важливо уточнити, яка саме підтримка надаватиметься молодим вчителям (фінансова допомога, додаткові можливості для професійного розвитку, доступ до психологічних консультацій, організація груп підтримки тощо).

ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ЗАСНОВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

✓ **Розроблення стратегії розвитку освіти в громаді та забезпечення її фінансування.**

Необхідно розробити стратегію розвитку освітньої галузі в громаді, що охоплюватиме основні напрями розвитку, з чітким визначенням джерел фінансування та механізмів їх залучення. Рекомендується включити в стратегію визначення пріоритетних напрямів розвитку освіти на кілька років

вперед, таких як цифровізація та підвищення кваліфікації педагогів. Важливо окреслити методи залучення додаткових фінансових ресурсів, включаючи державні та міжнародні гранти, місцеві бюджети та приватні інвестиції для забезпечення реалізації стратегії.

✓ Забезпечення ефективного функціонування мережі закладів загальної середньої освіти.

Важливо оптимізувати мережу закладів загальної середньої освіти в межах громади з урахуванням демографічних змін та освітніх потреб. Рекомендується встановити критерії ефективності функціонування закладів, такі як доступність освітніх послуг, рівень якості навчання та зручність доступу до шкіл. Окрім цього, потрібно визначити можливості для об'єднання закладів або оптимізації їх ресурсів для покращення ефективності, враховуючи сучасні освітні та економічні виклики.

✓ Створення умов для повернення до очного навчання учнів.

Забезпечення безпечного середовища для учнів є пріоритетом для відновлення очного навчання в умовах кризових ситуацій. Рекомендується облаштувати тимчасові сховища та укриття, а також розробити плани дій на випадок непередбачуваних обставин (наприклад, евакуація, перерви в навчанні). Важливо визначити чіткі протоколи безпеки для організації навчання в умовах кризових ситуацій, зокрема для учнів з обмеженими можливостями, а також регулярно перевіряти готовність відповідних заходів.

✓ Забезпечення закладів освіти сучасною комп'ютерною технікою та безпечним доступом до інтернету.

Для ефективного впровадження новітніх методів навчання та дистанційного навчання важливо забезпечити заклади освіти сучасною комп'ютерною технікою та безпечним доступом до Інтернету. Рекомендується чітко визначити, які саме цифрові технології будуть використовуватися в освітньому процесі (наприклад, інтерактивні дошки, ноутбуки, планшети) та як забезпечити їх інтеграцію в освітній процес. Важливо також розробити політики кібербезпеки та проводити регулярні курси для педагогів щодо безпечного використання інтернету.

✓ Належне фінансування підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Забезпечення належного фінансування для програм підвищення кваліфікації вчителів дозволить підтримати їх професійний розвиток та адаптацію до новітніх освітніх вимог. Рекомендується передбачити конкретні механізми фінансування програм (наприклад, державні кошти, гранти, програми співфінансування), а також забезпечити доступ педагогів до курсів,

тренінгів та сертифікацій, які відповідають сучасним вимогам педагогічної практики.

✓ **Фінансування варіативної складової навчальних планів.**

Забезпечення фінансування варіативної складової навчальних планів дозволить врахувати індивідуальні потреби учнів та створити умови для вибору додаткових предметів або курсів за інтересами. Важливо визначити, як буде фінансуватись варіативна частина навчальних планів на рівні громади, узгоджуючи це з місцевими бюджетами. Рекомендується також розробити механізми моніторингу ефективності цих програм, оцінюючи їх вплив на успішність учнів.

✓ **Оновлення навчальних кабінетів сучасним обладнанням відповідно до вимог Державних стандартів.**

Оновлення навчальних кабінетів і лабораторій згідно з вимогами Державних стандартів дозволить підвищити якість освітнього процесу. Рекомендується створити механізм регулярної інвентаризації та оновлення обладнання, що включатиме не лише закупівлю нових технологій для класів, але й обслуговування та ремонт наявного обладнання. Важливо визначити джерела фінансування та пріоритетні потреби в навчальних матеріалах і технологіях.

✓ **Створення медіатек як осередків інформаційного простору в кожному закладі.**

Встановлення медіатек у закладах загальної середньої освіти є важливим кроком для розвитку інформаційної грамотності учнів. Рекомендується розробити стандарт для медіатек, що включатиме мінімальний набір літератури та ресурсів, а також технологічне оснащення для підтримки цифрових медіа (наприклад, комп'ютери, програмне забезпечення для створення та обробки контенту). Важливо забезпечити доступ до медіатек для всіх учасників освітнього процесу.

✓ **Створення ресурсних центрів / хабів на базі закладів освіти для психосоціальної підтримки.**

Розвиток ресурсних центрів або хабів для надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу є важливим для підтримки емоційного та психологічного благополуччя. Рекомендується визначити, які саме послуги будуть надаватися (консультації, тренінги, підтримка у кризових ситуаціях) і забезпечити висококваліфікованих працівників для роботи в цих центрах. Також варто створити систему моніторингу ефективності роботи таких центрів.

✓ **Створення Центру професійного розвитку педагогічних працівників у громаді.**

Створення або співпраця з Центрами професійного розвитку сприятиме підвищенню кваліфікації вчителів. Рекомендується створити стратегічний план для цих центрів, що включатиме як короткострокові тренінги, так і довготермінові програми для розвитку ключових педагогічних компетенцій. Важливо також визначити джерела фінансування та забезпечити координацію з іншими освітніми установами для ефективної реалізації програм.

✓ **Фінансування додаткових стимулюючих виплат педагогам.**

Для мотивації педагогічних працівників важливо запровадити систему стимулюючих виплат, що підтримуватиме високі досягнення та інноваційні підходи в навчанні. Рекомендується визначити чіткі умови для отримання таких виплат (наприклад, за високі досягнення учнів, за новаторські методи навчання, за активну участь у професійних проектах) та передбачити джерела фінансування і обсяг виплат.

✓ **Створення системи підтримки вчителів у роботі з освітніми втратами.**

Для відновлення ефективності освітнього процесу після перерв у навчанні необхідно створити систему підтримки вчителів, зокрема через Центри професійного розвитку, для роботи з освітніми втратами. Рекомендується розробити спеціалізовані програми або курси для педагогів, які допоможуть ефективно працювати з освітніми прогалинами учнів. Також важливо передбачити регулярну атестацію і оцінку ефективності таких програм.

✓ **Забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу з ООП (особливими освітніми потребами).**

Важливо створити умови для надання психологічної підтримки не тільки учням, але й батькам та педагогам. Рекомендується укласти договори з інклюзивно-ресурсними центрами для надання цієї підтримки та послуг дітям з особливими потребами та забезпечення системного й кваліфікованого навчання таких дітей, що включатиме консультації, тренінги та програми профілактики стресу. Варто також розробити чіткі механізми надання допомоги з урахуванням емоційних та психологічних потреб учасників освітнього процесу. Це допоможе відстежувати прогрес дітей з ООП, вдосконалювати методики роботи з ними та підвищувати загальну якість інклюзивної освіти. Крім того, впровадження таких практик дозволить забезпечити цілісний підхід до роботи з дітьми з ООП, зменшити рівень стресу серед учасників освітнього процесу та створити більш сприятливе середовище для їхнього розвитку й навчання.

✓ **Підвищення престижу вчительської професії, підтримка та соціальний захист молодих спеціалістів.**

Запровадження заходів для підвищення престижу вчительської професії є важливим для залучення та утримання кваліфікованих кадрів, особливо в сільських районах. Рекомендується створити програми підтримки молодих вчителів, які включатимуть фінансову допомогу, методичну підтримку, а також можливості для наставництва, участі в конкурсах та стажуваннях.

Також важливо передбачити соціальний захист молодих спеціалістів через програми забезпечення житлом, доступом до медичного обслуговування, підвезення у разі необхідності до робочого місця тощо. Особливу увагу варто приділити мотивації через професійне зростання, зокрема через програми підвищення кваліфікації та участь у освітніх проектах. Програми мають бути спрямовані на розвиток особистісних і професійних компетенцій молодих вчителів, зокрема в частині інтеграції новітніх технологій у освітній процес.

✓ **Підтримка та розвиток закладів позашкільної освіти.**

Для розширення можливостей розвитку позашкільної освіти необхідно забезпечити належне фінансування та організацію роботи закладів, клубів, секцій, центрів тощо. Рекомендується розробити програми підтримки, які включатимуть фінансування, методичне забезпечення для педагогічних працівників / тренерів-викладачів, а також стимулювання професійного зростання через можливості підвищення кваліфікації та участь у професійних конкурсах. Важливо також підтримати всебічні інтереси учнів / здобувачів, створюючи умови для розвитку їх творчих здібностей та інтелектуальних захоплень. Це може включати спеціалізовані курси, гуртки, секції, що сприятимуть всебічному розвитку учнів / дітей та допоможуть їм краще адаптуватися до змін у суспільстві.

ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

✓ **Забезпечення гнучкого підходу до розбудови внутрішньої системи забезпечення освіти, що включатиме проведення внутрішніх моніторингів результатів навчання учнів з усіх предметів інваріантної складової та їх аналіз.**

Рекомендується створити внутрішню систему моніторингу результатів навчання учнів за усіма предметами інваріантної складової, включаючи аналіз успішності та виявлення проблемних аспектів. Це дозволить вчителям швидко реагувати на труднощі в освітньому процесі і коригувати навчальні програми.

Важливо визначити, які саме методи оцінювання будуть застосовуватись (наприклад, тестування, проекти, комбіновані методи) та організувати регулярний аналіз отриманих даних для подальшого коригування планів навчання.

✓ **Забезпечення академічної свободи вчителів, що передбачає коригування календарно-тематичних планів відповідно до рівня підготовки учнів класу (ущільнення змісту та/або зміна послідовності вивчення окремих розділів / тем).**

Вчителям слід надати можливість коригувати календарно-тематичні плани відповідно до реального рівня підготовки учнів. Це включатиме ущільнення змісту або зміну послідовності розділів для забезпечення гнучкості в освітньому процесі. Механізм затвердження коригувань має бути чітко прописаний на рівні закладу освіти, з огляду на збереження відповідності загальній програмі.

✓ **Здійснення гнучкого планування освітнього процесу, розроблення власних освітніх програм.**

Рекомендується створення індивідуалізованих освітніх програм, що враховують специфіку закладу освіти і потреби учнів. Такі програми мають забезпечити різноманітність підходів до навчання і дозволити врахувати інтереси та рівень підготовки учнів. Варто також передбачити механізми оцінки ефективності таких адаптацій, щоб оцінити їх вплив на освітній процес.

✓ **Впровадження в практику використання нетипових освітніх програм.**

Для підвищення ефективності навчання необхідно впроваджувати альтернативні освітні програми, які включають міждисциплінарні підходи, інноваційні методи навчання, практичні завдання, що орієнтовані на реальні життєві ситуації. Це можуть бути проекти, дослідницька діяльність, інтерактивне навчання. Важливо визначити критерії для таких програм (наприклад, STEAM-освіта, проектне навчання, курси з міждисциплінарних предметів) і створити методичні рекомендації для їх впровадження.

✓ **Врахування при розподілі варіативної складової навчальних планів результатів діагностики освітніх втрат.**

Потрібно активно використовувати результати моніторингів освітніх втрат для коригування варіативних складових навчальних планів. Це дозволить цілеспрямовано компенсувати прогалини в знаннях та навичках учнів, зокрема через додаткові заняття або індивідуальні консультації. Варто також створити чіткий алгоритм для таких коригувань.

✓ **Організація навчальних семінарів для педагогічних працівників щодо використання сучасних технологій навчання, оцінювання результатів навчання учнів / учениць.**

Регулярні семінари для педагогів мають сприяти освоєнню нових методів оцінювання та використанню технологій навчання. Це дозволить підвищити кваліфікацію вчителів та сприяти впровадженню інновацій в освітній процес. Важливо визначити тематику семінарів та їх регулярність відповідно до потреб педагогічного колективу.

✓ **Забезпечення участі педагогічних працівників в експертній діяльності.**

Педагоги повинні мати можливість брати участь у розробці нових підходів до навчання, експертних оцінках програм і матеріалів. Це підвищить якість освітнього процесу, забезпечить інтеграцію новітніх педагогічних практик. Необхідно чітко визначити форми експертної діяльності, у яких можуть брати участь педагоги, а також механізми оцінки результатів їх роботи.

✓ **Організація роботи мовних, математичних, природничих тощо пришкільних таборів та позаурочної діяльності учнів / учениць.**

Важливо створити умови для розвитку учнів поза межами основного освітнього процесу. Пришкільні табори та позаурочні заняття з різних дисциплін сприятимуть додатковому розвитку учнів та стимулюватимуть їхній пізнавальний інтерес. Необхідно уточнити, чи будуть такі заходи орієнтовані на подолання освітніх втрат чи на загальний розвиток, а також визначити джерела фінансування та організаційні моменти.

✓ **Організація стратегічних сесій з учителями та батьками учнів щодо підтримки дітей у навчанні.**

Регулярні зустрічі між педагогами та батьками допоможуть планувати стратегії підтримки учнів, сприятимуть глибшому розумінню освітніх потреб дітей і покращать взаємодію між школою та родиною. Важливо розробити програму таких сесій і передбачити зворотний зв'язок для учасників.

✓ **Надання підтримки вчителям щодо професійного вдосконалення з питань кібербезпеки та використання педагогами / учнями технологій штучного інтелекту.**

Підвищення кваліфікації педагогів у питаннях кібербезпеки та використання технологій штучного інтелекту є важливим для створення безпечного цифрового середовища в школах. Рекомендується організувати тренінги, курси або сертифікації для вчителів. Важливо визначити, чи буде цей процес підтримуватися на рівні державних програм підвищення кваліфікації.

✓ **Поширення серед педагогічного колективу кращих практик з подолання освітніх втрат.**

Рекомендується організовувати регулярні зустрічі, вебінари та методичні наради для обміну досвідом серед педагогів, щоб сприяти впровадженню ефективних стратегій подолання освітніх втрат.

Одним із можливих кроків може стати створення онлайн-платформи для обміну напрацюваннями, де вчителі зможуть ділитися успішними методиками, ресурсами та кейсами. Такий підхід сприятиме підвищенню професійного рівня педагогів і якості освітнього процесу в цілому.

✓ **Забезпечення належного матеріально-технічного обладнання, у тому числі в частині створення інформаційно-цифрового простору закладів освіти та формування інформаційно-комунікаційної компетентності учасників освітнього процесу.**

Для ефективної цифровізації освіти необхідно забезпечити школи сучасним технічним обладнанням, а також навчати учнів та вчителів основам ІКТ та розвитку цифрової компетентності. Важливо передбачити рішення для забезпечення доступу до цих ресурсів для всіх учасників процесу, особливо в сільських районах.

✓ **Забезпечення підтримки молодих спеціалістів у закладах освіти шляхом запровадження наставництва тощо.**

Створення системи наставництва для молодих вчителів дозволить ефективно підтримати їх у процесі адаптації до роботи в школі та професійному розвитку. Для цього важливо розробити чіткий механізм організації наставництва, визначити критерії для вибору наставників і методи оцінки ефективності цієї підтримки, а також впровадити інструменти для оцінки ефективності такої підтримки. Наставництво стане важливим кроком для залучення молодих фахівців до професії та їхнього утримання в освітній сфері.

✓ **Розроблення заходів щодо покращення ментального здоров'я учасників освітнього процесу.**

Психологічна підтримка учнів і педагогів є важливою для покращення психоемоційного клімату в школі. Рекомендується впроваджувати програми з підтримки ментального здоров'я, організовувати консультації психологів, тренінги з розвитку стресостійкості для учнів і педагогів. Такі заходи сприятимуть емоційному відновленню учасників освітнього процесу та підвищать їхню ефективність у навчанні та викладанні.

✓ **Створення системи профорієнтації учнів / учениць.**

Розроблення ефективної системи профорієнтації допоможе учням краще зрозуміти свої інтереси та вибрати майбутню професію. Це може включати кар'єрні консультації, тестування інтересів, зустрічі з професіоналами, стажування на підприємствах тощо. Важливо забезпечити доступність цих послуг для всіх учнів / учениць, зокрема через співпрацю з місцевими громадами, бізнесом та освітніми установами.

Результати дослідження висвітлили основні виклики, з якими стикається освітня система України у складних умовах воєнного стану. Освітні втрати, емоційне вигорання педагогів, зниження мотивації серед здобувачів освіти, нерівномірність доступу до ресурсів та необхідність у психологічній підтримці учасників освітнього процесу стали центральними темами для обговорення.

На основі зібраних даних і практичного досвіду було сформульовано низку пропозицій (рекомендацій), які допоможуть підтримувати якісну організацію освітнього процесу, адаптацію до нових викликів і підтримку як учнів, так і педагогів. Ці пропозиції охоплюють широкий спектр заходів: від оновлення нормативно-правової бази та забезпечення ресурсів до впровадження інноваційних програм психологічної підтримки та модернізації освітніх практик.

Особливу увагу приділено питанням підвищення кваліфікації педагогів, розвитку профорієнтації учнів та забезпечення умов для інклюзивної освіти. Важливо, щоб запропоновані кроки були реалізовані не тільки на державному рівні, але й активно підтримувалися громадами та закладами освіти.

Таким чином, узгоджені зусилля всіх учасників освітнього процесу, підтримані реалістичними і обґрунтованими рекомендаціями, допоможуть не лише подолати поточні проблеми, але й закласти основу для стійкого розвитку освітньої системи в майбутньому.

2024